

kindersprookjes 'De gelaarsde kat' en 'Klein Duimpje' de meeste belangstelling trokken en dat veel ouderen graag o.m. *De Schaapherder*, *Alleen op de wereld* en *De drie musketiers* in vertaling aanschafte.

Tenslotte willen wij er op wijzen dat Nederlandse, veelal ook buitenlandse geleerden vooral van het begin van de negentiende eeuw af wetenschappelijke gegevens in Indië waren gaan verzamelen. In 1851 kwam in Delft het (later naar Den Haag verplaatste) Koninklijk Instituut voor Taal-, Land- en Volkenkunde van Nederlands-Indië tot stand, in 1926 werd in Amsterdam het grote nieuwe gebouw van het zestien jaar eerder opgericht Koloniaal Instituut geopend dat een imposante museumafdeling had. Indië kende sinds 1778 (eerder wezen wij er op dat ook in de Compagniestijd al wetenschappelijk onderzoek was verricht) een wetenschappelijk genootschap, later het Koninklijk Bataviaas Genootschap van Kunsten en Wetenschappen geheten; er waren ook talrijke andere wetenschappelijke organisaties en instellingen. Met uitzondering van de binnenlanden van Nieuw-Guinea was de gehele archipel in kaart gebracht en beschreven, waaraan naast Nederlandse geografen ook Duitse een werkzaam aandeel hadden gehad. Ethnografen, zendelingen en missionarissen waren de ontoegankelijkste gebieden binnengetrokken — op de gehele aarde was geen groep van lager ontwikkelde volkeren zo nauwkeurig bestudeerd als die welke men in de Indische archipel kon aantreffen. Maar ook aan de daar wonende hoog ontwikkelde volkeren en hun cultuur was veel wetenschappelijke aandacht besteed: aan hun talen, hun *adat*, hun geschiedenis, hun kunst, vooral ook aan de monumenten van hun pre-koloniaal verleden. Die werden van 1913 af door een Oudheidkundige Dienst geïnventariseerd en opgemeten, nadat kort tevoren de met inzakken bedreigde Boroboedoer, een van 's werelds indrukwekkendste getuigenissen van Hindoe-kunst, onder leiding van een genie-officier van het Knil aan een eerste restauratie was onderworpen.

*

Het zijn, menen wij, vooral de zo juist beschreven activiteiten van het gouvernement geweest die de kijk bepaalden welke veel in Indië werkzame Nederlanders hadden op de koloniale samenleving en op hun eigen rol daarin. Die samenleving werd gezien als een waarin de inheemsen, als zij maar Nederlands leiding bleven accepteren, zich met de minste schokken de verworvenheden van de Westerse beschaving eigen zouden